

Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках історії

Людмила БОГДАНОВСЬКА,

кандидат педагогічних наук, вчитель історії, вчитель-методист

Одним із головних завдань освіти сьогодні є не просто формування носія знань, а насамперед творчої особистості, яка вміє застосовувати набуті знання і вміння, працювати з інформаційними ресурсами, що є необхідною умовою успішної діяльності у будь-якій сфері суспільного життя та інноваційного розвитку суспільства загалом. Використання інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) докорінно змінює роль і місце педагога та учня в навчальному процесі, забезпечує реалізацію індивідуального підходу в навчанні. У такій моделі вчитель перестає бути просто «ретранслятором» знань, а є співтворцем сучасних технологій навчання.

Процес інформатизації суспільства зумовлює, відповідно, інформатизацію освіти: відбувається забезпечення сфери освіти теорією і практикою розроблення та використання сучасних інформаційних технологій, орієнтованих на реалізацію психолого-педагогічної мети навчання і виховання. Змінюються завдання освітньої галузі в інформаційному просторі, класичні методи конкурують з інноваційними, набуває актуальності технологічний підхід у навчанні [2, с. 49].

На основі поєднання традиційних педагогічних технологій та ІКТ вдається значно ефективніше розвинути природні здібності дитини. Використання цих технологій у процесі навчання сприяє оновленню змісту освіти, дає змогу досягти якісно вищих результатів навчальної діяльності, забезпечити для кожного учня формування і розвиток його власної освітньої траєкторії. Це пов'язано з появою нових, практично необмежених педагогічних можливостей для індивідуалізації і диференціації навчального процесу, його гнучкої адаптації до індивідуальних особливостей учня, із застосуванням у цьому процесі додаткових інформаційних навчальних ресурсів, широкого спектру педагогічних методів та технологічних варіантів навчання, розширенням масштабу і зміною характеру навчальних комунікацій, посиленням процесуальних та мультимедійних характеристик засобів навчання, розширенням простору інноваційної педагогічної діяльності тощо [1, с. 507].

Впровадження сучасних інформаційних освітніх технологій повинне відбуватися з урахуванням загальнолюдських цінностей. На практиці це, зокрема, означає, що використання інформаційних освітніх технологій в умовах становлення інформаційного

суспільства, так само, як і навчальний процес загалом, має бути максимально деідеологізованим і деполітизованим [7, с. 17].

Становлення суто інформаційних складових освітнього процесу є досить важливим з огляду на відповідність реаліям розвитку суспільства, а саме інформаційного суспільства як нової соціальної моделі. Школа повинна готувати учня до життя в такому суспільстві, де цінність інформації, можливості її адекватного пошуку та оперування нею у досить жорстко перевантаженому інформаційному потоці – такі самі базові вміння, як уміння писати, читати і виконувати математичні дії з числами. Однак, з огляду на те, що важливими гуманітарними проблемами є проблеми спілкування, доступу до знань, вибору оптимальних варіантів поведінки, управління технічними і соціальними процесами тощо, саме інформатизація і потужне технічне оснащення суттєво сприяють гуманітаризації освіти і гуманізації навчального процесу. Зрозуміло, що нові форми інформаційно-комунікаційної взаємодії зумовлюють появу потреби у пізнавальній діяльності, а вже на основі задоволення цієї потреби, власного інтересу відбувається розвиток особистості і в інформаційному, і в технологічному аспектах.

Інтеграція ІКТ у навчально-виховний процес школи передбачає застосування інноваційних методів, які спрямовані на підтримку та заохочення учнів до навчання і самостійного набуття необхідних знань. Використання ІКТ мотивує учнів до подальшого навчання, освіти впродовж життя, сприяє переходу від пасивного слухання вчителя до інтерактивного процесу отримання знань.

Такий навчальний процес надає школярам багато можливостей: використовувати різноманітні

джерела інформації; гнучко планувати свій навчальний час; досить вільно обирати стратегію власного навчання; використовувати різні форми та методи набуття знань; розробляти міждисциплінарні проекти; розвивати критичне і творче мислення.

Якщо раніше розвиток критичного мислення учнів значною мірою залежав від кількості інформації, яку вони отримували та яка була їм доступна, то сьогодні накопичення великої кількості інформації як з матеріального, так і технічного поглядів не викликає труднощів. Але виникає інша проблема – її відповідного використання та визначення мети, заради якої здійснюється пошук та збір цієї інформації.

У цьому контексті доцільно навести думку російського вченого-педагога Є.Полат про критичне та творче мислення: «Критичне мислення дає змогу людині аналізувати інформацію, добирати необхідні факти, логічно їх осмислювати, робити висновки та узагальнення, дає можливість не вірити сліпо авторитетам, а формувати особисте ставлення до різних соціальних, культурних, політичних та інших проявів життя. Творче мислення допомагає людині прогнозувати розвиток тих чи інших явищ, подій, генерувати особисті ідеї, шукати аргументи для підтвердження своєї позиції, екстраполювати отримані знання на нові ситуації, явища, створювати мисленнєві експерименти» [4].

Необхідність розвитку критичного та творчого мислення не викликає сумніву. У цьому значною мірою допомагає використання дидактичних властивостей Інтернету, важливість яких визнана практично всіма сучасними освітянами світу. Зокрема, асоціація освітян США Міжнародне товариство технологій в освіті (ISTE – International Society for Technology in Education) [10] опікується саме проблемами розвитку освіти та покращення її якості шляхом запровадження ІКТ у процес навчання. ISTE пропонує стандарти, відомі в освітній системі як NETS – Національні освітні технологічні стандарти (National Educational Technology Standards), окреслені шістьма модулями:

1. *Творча та інноваційна діяльність.* Учні демонструють творче мислення, набувають знань у процесі використання технологій.

2. *Комунікативність та співпраця.* Учні використовують цифрові медіа та інші засоби для спілкування і спільної роботи, зокрема дистанційні для навчання і сприяння навчанню інших.

3. *Дослідницькі навички та інформаційна грамотність.* Учні застосовують цифрові засоби для збору, оцінювання та використання інформації.

4. *Критичне мислення, розв'язання проблем та прийняття рішень.* Учні використовують навички критичного мислення, планування і проведення наукових досліджень, управління проектами, навчаються розв'язувати проблеми і приймати обґрунтовані рішення з використанням відповідних засобів і цифрових ресурсів.

5. *Цифрове громадянство.* Учні усвідомлюють та аналізують культурні і соціальні проблеми людства, пов'язані з технологією і практикою правової сфери, сприймають основи етичної поведінки.

6. *Оперативні і концептуальні технології.* Учні демонструють чітке розуміння концептуальних підходів до технологій, систем та операцій і використовують їх у навчанні [6].

Важливим завданням підготовки учнів є створення умов для формування самостійності в інформаційній діяльності. Ці уміння, безперечно, стануть у пригоді під час навчання у вищих навчальних закладах та для саморозвитку. Інакше кажучи, йдеться про становлення особистості, яка здатна активно й системно організовувати власний інформаційний простір, бути адекватним членом суспільства.

У методиці навчання історії самостійна робота визначається як форма організації процесу навчання, що може здійснюватися в межах загальнокласної фронтальної, групової та індивідуальної навчальної діяльності учнів. Це робота, яка виконується без участі вчителя, але за його завданням, у спеціально відведений час. Основна функція самостійної роботи на уроках історії полягає в тому, щоб вирішувати завдання навчання, виховання і розвитку школярів шляхом залучення їх до такої діяльності, за якої вони мали б змогу виявляти максимум активності, творчості, самостійності судження, ініціативи [8, с. 30].

Пізнавальна самостійність як категорія діяльності потребує уваги вчителя не тільки до створення належних умов для самостійної роботи учнів (зокрема розвитку мотивацій і потреб використовувати результати), але й щодо можливостей включення в навчальний процес нових форм ІКТ. Відповідно впровадження інформаційних технологій в шкільне навчання має передбачати два рівні: операційний – використання технологій – та змістовий – наповнення фактажем інформаційно-комунікаційної моделі шляхом створення інтерактивного середовища, застосування мультимедійних засобів тощо.

Так, під час формування розумових умінь на уроках історії необхідно пояснювати учням послідовність дій, спосіб вирішення певного типу завдань. Продуктивною є організація самостійного (під керівництвом учителя) пошуку учнями оптимального рішення. Формування навчальних умінь школярів відбувається під час виконання пізнавальних завдань. Одним із важливих аспектів диференційованого навчання історії є складання та використання завдань різного рівня складності [9, с. 10]. Складність проблемних завдань залежить

не тільки від обсягу і змісту фактичного матеріалу, але й тих функцій, які визначає вчитель на певному етапі вивчення історії. Отже, створення багаторівневих комплексів інтерактивного навчального ресурсу з історії супроводжується розробленням особистісно орієнтованих завдань, використання яких сприяє підвищенню рівня відповідних предметних компетенцій та формуванню диференційованої системи підготовки учнів.

На думку науковців, «якість засвоєння знань встановлюється за такими показниками, як міцність та усвідомленість» [5, с. 12–13]. Саме усвідомлений підхід до відбору інформації, використання її для вирішення навчальних завдань мають бути показником засвоєння технологій інформаційної діяльності та свідчити про високий рівень розвитку творчого потенціалу, пізнавальної самостійності учнів. Для цього необхідно забезпечити доступ до різноманітних джерел інформації та поєднати ці джерела в комплекс засобів навчання шляхом використання інформаційно-комунікаційних технологій. Скажімо, робота з навчальною книгою може доповнюватися пошуковими завданнями в мережі Інтернет, а фотоматеріали, отримані за допомогою веб-камери, слугуватимуть яскравим доповненням до змісту шкільного підручника.

Важливою є й концепція формування задач розвитку пізнавальної самостійності учнів, оскільки тут має спостерігатися етапність та відповідність віковим особливостям учнів. Її обов'язковими складовими є предмет та вимоги [3, с. 8]. Розвиток пізнавальної самостійності як процес набуття нових знань повинен бути планомірним і послідовним, прийнятним на рівні задач, які вчитель ставить перед учнем.

На сьогодні вже створено розгалужену систему інформаційних ресурсів, що забезпечує можливість використання ІКТ в навчальному процесі. Це, зокрема, навчально-методичні посібники, програми, спеціальні енциклопедії, довідники, спеціалізовані сайти, які можуть виконувати роль окремих, додаткових засобів навчання. Під час вивчення історії застосовуються різноманітні форми навчання (уявні мандрівки, цікаві пригоди, знайомство з видатними історичними діячами), що завдяки використанню ІКТ доповнюються яскравими ілюстраціями. Сфера завдань для використання ІКТ досить широка – від порівняння особливостей розвитку країн, народів до характеристики культурного життя, виконання тематичних пошукових завдань щодо системного опису окремих тем з історії та їхніх частин.

Впровадження ІКТ на уроках історії не тільки передбачає розширення можливостей спілкування з представниками інших країн, ознайомлення з історичними місцями і пам'ятками, але й дає змогу побачити їх за допомогою спеціальних технологій. Так, наприклад, на уроках історії завдяки акцентуванню уваги на альтернативних оцінках однієї й тієї самої події в різних електронних ресурсах в учнів

поступово формується потреба встановлення цінності інформації, яка використовується ними для прийняття важливих рішень. Доцільне використання інформаційних технологій потребує від учителя високого рівня комп'ютерної грамотності та інформаційної культури, розуміння засад роботи та можливостей інформаційних технологій. Відповідні вміння і навички інформаційної поведінки необхідно формувати і в учнів. Значущою складовою цієї проблеми є також проблема розвитку комунікативної культури, яка, крім суто мовної практики в комунікативній моделі «учитель – учні», передбачає формування вмінь комунікативної поведінки у процесі спілкування за допомогою мережі Інтернет чи інших інтерактивних засобів.

Широке використання сучасних ІКТ в навчальному процесі дає можливість розкрити значний гуманітарний потенціал дисциплін, пов'язаний з формуванням наукового світогляду, розвитком аналітичного і творчого мислення, суспільної свідомості й відповідального ставлення до навколишнього світу.

Література

1. Биков В.Ю. Информатизация загалноосвітньої і професійно-технічної школи України: концептуальні засади і пріоритетні напрями / В.Ю. Биков // Професійна освіта: педагогіка і психологія. Українсько-польський журнал / За ред.: І.Зязюна, Н.Ничкало, Т.Левовицького, І.Вільш. – Ченстохова, К., 2003. – Вид. IV. – С. 501–515.
2. Богдановська Л.П. Особливості викладання курсу всесвітньої історії при застосуванні засобів інформаційно-комунікаційних технологій / Л.П. Богдановська // Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова. – Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи. – Вип. 19. – К., 2009. – №5 (19). – С. 47–53.
3. Дяченко С.В. Підготовка майбутніх вихователів до формування основ комп'ютерної грамотності старших дошкільників: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 «Теорія і методика професійної освіти» / С.В. Дяченко. – Луганськ, 2009. – 20 с.
4. Інтернет в гуманітарному образovanні: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / под ред. Е.С. Полата. – М.: Гуманит. изд. центр ВЛАДОС, 2001. – 272 с.
5. Кондратова В.В. Дидактичні умови застосування комп'ютерної графіки в навчанні учнів 5–7 класів загалноосвітньої школи: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.09 «Теорія навчання» / В.В. Кондратова; Харків. нац. пед. ун-т ім. В.Н. Каразіна. – Х., 2005. – 20 с.
6. Міжнародна спільнота технологій в освіті International Society for Technology in Education (ISTE) [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: <http://www.iste.org>
7. Олійник А.І. Інформаційні технології як основа і засіб реалізації інноваційних процесів в сучасній освіті: автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.10 «Філософія освіти» / А.І. Олійник; Нац. пед. ун-т ім. М.П. Драгоманова. – К., 2008. – 20 с.
8. Пометун О.І. Самостійна робота школярів при вивченні історії УРСР (IX кл.) / О.І. Пометун // Радянська школа. – К., 1985. – №4. – С. 30.
9. Чубур Н.В. Методичні засади особистісно-орієнтованого навчання старшокласників на уроках історії: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.02 «Теорія і методика навчання історії» / Н.В. Чубур. – К., 2004. – 18 с.
10. The ISTE National Educational Technology Standards (NETS-S) and Performance Indicators for Students [Електрон. ресурс]. – Режим доступу: http://www.iste.org/Content/NavigationMenu/NETS/ForStudents/2007Standards/NETS_for_Students_2007_Standards.pdf

Анотації

Людмила БОГДАНОВСЬКА

Використання інформаційно-комунікаційних технологій на уроках історії

У статті розкрито особливості використання інформаційно-комунікаційних технологій у навчально-виховному процесі, зокрема на уроках історії; проаналізовано проблему формування пізнавальної самостійності учнів у зв'язку з впровадженням ІКТ; розглянуто специфіку розвитку критичного і творчого мислення школярів за допомогою інтерактивних засобів навчання.

Ключові слова: інформаційно-комунікаційні технології, пізнавальна самостійність, педагогічний процес, критичне мислення, творчий потенціал.

Людмила БОГДАНОВСКАЯ

Использование информационно-коммуникационных технологий на уроках истории

В статье раскрыты особенности использования информационно-коммуникационных технологий в учебно-воспитательном процессе, в частности на уроках истории; проанализирована проблема формирования познавательной самостоятельности учащихся в связи с внедрением ИКТ; рассмотрена специфика развития критического и творческого мышления школьников с помощью интерактивных средств обучения.

Ключевые слова: информационно-коммуникационные технологии, познавательная самостоятельность, педагогический процесс, критическое мышление, творческий потенциал.

Lyudmyla BOGDANOVSKA

Using information and communication technologies at history lessons

The peculiarities of using information and communication technologies in teaching and educational process, in particular at history lessons are exposed in the article; the problem of formation of cognitive independence of the pupils in connection with introduction of ICT is analyzed; the specificity of the development of critical and creative thinking of the schoolchildren with interactive learning tools is discovered.

Keywords: information and communication technologies, cognitive independence, teaching process, critical thinking, creative potential.